

Att åldras värdigt i det nya hemlandet

Projektrapport
av Matias Juopperi
och Satu Rekola
2009

– utveckling av finsk äldre diakoni
i Göteborgs stift 2008-2009

Göteborgs stifts skriftserie 2009:4
ISBN 978-91-978433-1-7

Rapporten är skriven av Matias Juopperi, diakon, och Satu Rekola, präst.

Tryck: Billes tryckeri AB, Mölndal, 2009
Ansvarig utgivare: Anders Bexell
© Göteborgs stift

Göteborgs stift
Box 11937
404 39 Göteborg
031-771 30 00
www.svenskakyrkan.se/goteborgsstift
<http://anslagstavlan.goteborgsstift.org>

Innehåll

1. Förord.....	5
2. Finskspråkig diakoni före projektet.....	6
3. Start av projektet.....	7
4. Projektets syfte	8
5. Arbetsmetoder.....	8
5.1 Presentationer på svenska	8
5.2 Presentationer på finska	9
5.3 Annan information	9
5.4 Enkät och samtal bland målgruppen	9
5.5 Kontakter med andra aktörer.....	10
6. Sverigefinsk verklighet idag	11
6.1 Finska röster	11
6.2 Enkät svar	13
6.3 Svenska röster	14
6.4 Församlingsinstruktioner	15
6.5 Statistisk kullerbytta	16
6.6 Okunskap hos målgruppen	16
6.7 Språkets betydelse	17
6.8 Myndighetskontakter	17
6.9 Förändrad identitet – vem är jag	18
6.10 Information.....	19
6.11 Förtroendeuppdrag	20
6.12 Finska äldreboenden	21
7. Utveckling av sverigefinsk diakoni.....	22
7.1 Fördjupad förståelse.....	22
7.2 Befintligt behov	24
7.3 Arbetsmodeller.....	24
8. Slutord	30
Bilagor: samtalsfrågor, källförteckning, frågeformulär	

1. Förord

”I ett av många äldreboenden träffade jag en Kalle. Jag hade gått dit och frågat personalen om det fanns några finsktalande boende. De sade att det fanns en som hette Kalle. ’Men han pratar inte längre med oss’. Jag gick fram till Kalle och sade ’Hyvää päivää, Kalle’ (God dag, Kalle).

Han reagerade inte. Då tänkte jag att han måste vara döv men gav inte upp. Jag frågade honom om jag fick sjunga en finsk psalm. Kalle reagerade inte på det heller. Jag började sjunga ändå, på finska. När jag kom till fjärde versen av Tryggare kan ingen vara kom tårarna fram. Kalle började gråta. Den välkända psalmen berörde honom på djupet och väckte honom till liv. Vi kan bara tänka hur ensam han hade känt sig i en miljö där han inget förstod och inte kunde göra sig förstådd. Inte konstigt om han hade slutat att tala.”

Gemenskap är något underbart. Att få dela livet, dess sorger och glädjemen med varandra. Att stråla samman i gudstjänster. Att träffas, på tu man hand, eller i grupp. Men alla gagnas inte av samlingar på svenska. De behöver mötesplatser på sitt modersmål, inom sina trygga kulturella ramar, i sin egen kontext. Är deras behov av gemenskap och stöd lika mycket värt som de svenskspråkigas?

Denna projektrapport beskriver läget inom den finska äldrediakonin i Göteborgs stift. Den är omskakande läsning. Ämnet har hamnat i blickfånget genom ett projekt som beställts och bekostats av Göteborgs stift. Fokus har hela tiden legat på att ge en äkta bild av situationen. Utan att var rädd för att ”lyfta katten på bordet”. Man har försökt att hitta sådana lösningar att stiftets över 65-åriga finskspråkiga kunde få de tjänster vad de är berättigade till inom diakonin. Vi hoppas också att detta projekt kan bli ett pilotprojekt för diakoni bland andra språkgrupper som lever i våra församlingar.

I rapporten används ett flertal olika ord om den finska minoriteten. Dels för att undvika upprepning, dels för att betona särbetydelser. ”Finskspråkig” och ”finsktalande” används som synonymer för personer som har finska som modersmål. ”Sverigefinsk” associerar till den finsktalande minoriteten som lever i Sverige och har ett slags dubbelidentitet. ”Finsk” hänvisar till både kulturell och språklig bakgrund.

Rapporten skrevs av projektledaren, diakon Matias Juopperi och stiftskonsulent Satu Rekola. Ett stort tack till Merja Andersson, Merja Heed, Liisa Jönsson-Rickäng, Manne Mali, Pekka Mustikka, Elvi Määttä, Roland Persson, Kaisa Wassberg och Harri Öhman för deras värdefulla synpunkter och bidrag.

”Allt vad ni vill att människorna skall göra för er, det skall ni också göra för dem.” (Matt 7:12).

2. Finskspråkig diakoni före projektet

Den sverigefinska minoriteten i Göteborgs stift består av ca 45 000 personer som tillhör första och andra generationens finska invandrare. På 2000-talet har de betjänats genom finskspråkig diakoni i mycket liten omfattning.

Göteborgs samfällighet har två tjänster för finskspråkig diakoni. Andra diakoner som aktivt arbetar helt eller delvis på finska har funnits endast i några få församlingar. Året före projektet, 2007, arbetade diakon Pekka Mustikka i Tölö församling i Kungsbacka. Diakon Merja Andersson började 2008 i Hjärtum-Västerlanda, i Lilla Edet.

I några församlingar har finskspråkiga samlats till samtals-, bibelstudie- eller sånggrupper. Många av dessa grupper har fungerat i 40-60 år utan avbrott. De har letts av frivilliga lekmän, på grund av brist på finskkunniga medarbetare. Dessa grupper har varit viktiga mötesplatser på modersmålet.

Vad gäller hem- och sjukbesök har man för det mesta varit beroende av frivilliga medmänniskor. Endast i undantagsfall har en finsktalande diakon eller präst varit tillgänglig. Finska församlingsgrupper har stöttat sina medmänniskor vid behov och organiserat stödåtgärder i viss mån. När de blivit äldre och själva skulle behöva stöd har hjälpverksamheten krympt i omfattning. Även religiöst obundna finska föreningar har räckt handen för sina landsmän. Besök hos vänner, grannar och släktingar har varit en levande del av den sverigefinska vardagen.

Utbildning, organisering, ledning och handledning av finsktalande frivilliga har saknats i stiftets församlingar. Tidigare, på 1990-talet, anordnade stiftet ett par kurser i besökstjänst på finska för frivilliga deltagare. Församlingar tog dock inget ansvar för organisering av sådan verksamhet.

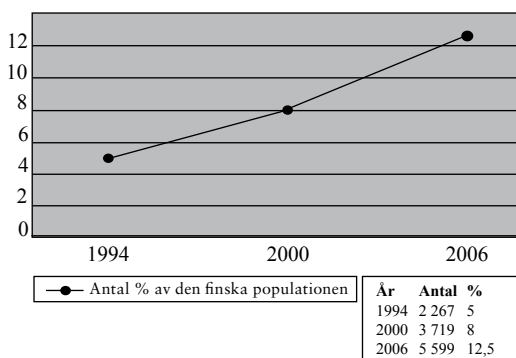
Stiftet har bidragit med diakonalt stöd genom ansvarstagande inom Svenska kyrkans finska telefonjour. Den finskspråkiga telefonjouren är öppen varje kväll. Under de senaste åren har det tagits emot över 3 000 samtal per år. Den som ringer får en möjlighet till samtal om livsfrågor på sitt eget språk. Jourtelefonen öppnades redan 1989. Drygt 100 frivilliga och anställda medarbetare i Svenska kyrkan är engagerade i verksamheten där Göteborgs stift har en egen jourhavandegrupp. Utbildning och egen tillväxt är motiverande faktorer för de frivilliga medarbetarna utöver möjligheten att vara en medmänniska till hjälp.

3. Start av projektet

Stiftet köper in statistik över personer med finsk bakgrund (första och andra generationens finska invandrare) från SCB vart tredje år. År 2007 märkte stiftskonsulent Satu Rekola en markant ökande kurva i den äldsta åldersgruppen. År 2008 var var antalet personer över 65 år 5 595.

Se diagram nedan.

Antal personer med finsk bakgrund i åldersgruppen 65+ i Göteborgs stift enligt uppgifter från SCB

Tanken väcktes om en kartläggning av det verkliga diakonala behovet bland äldre sverigefinländare i stiftet. Stiftsstyrelsens församlingsutskott (FU) fick ett projektförslag på sitt bord i början av 2007. FU beslutade 070820 att inrätta en projektjänst för kartläggning av behoven.

Dåvarande sjukhusdiakon Matias Juopperi tillfrågades om uppgiften som projektledare. Han kände redan många kyrkligt aktiva finskspråkiga i stiftet och hade träffat några kyrkoherdar och präster i församlingar. Som lekman hade han lett gudstjänster under en tid då det rådde brist på finsktalande präster. Juopperi hade också varit i kontakt med församlingsmedlemmar i privata sammanhang.

Sökandet efter lämpligt fiskevatten har börjat.

I början var meningen att projektet skulle pågå i ett år. Juopperi föreslog att det istället skulle omfatta två år på deltid. Man skulle starta med 25 procent första halvåret 2008, övergå till 50 procent i juli 2008, och avsluta med 25 procent under sista halvåret 2009. Så blev det också.

FU utsåg Merja Andersson, Kaija Mäkelä, Harri Öhman och Mary Österström till styrgruppen. Stiftkonsulent Satu Rekola har också varit med på möten. Styrgruppen har kommit med synvinklar och föreslagit möjliga lösningar till de problemområden som uppdagats under projektets gång. Merja Andersson och Mary Österström utsågs till stiftsdelegater för Nationellt Forum för Sverigefinskt arbete 2009 där temat var diakoni. Matias Juopperi hade bjudits in för att tala om projektet som även berördes i stiftsvisa grupp-arbeten. I samtalen kläcktes några av de idéer som presenteras i denna rapport.

4. Projektets syfte

1. Att verka för en fördjupad förståelse och behandling av äldre-diakonin på finska i stiftets församlingar utifrån kyrkoordningens syn på Svenska kyrkans sverigefinska församlingsverksamhet.
2. Att utreda befintligt behov av diakonal verksamhet bland finstalande i åldersgruppen 65+.
3. Att utarbeta ett program för utveckling av den finskspråkiga diakonin i stiftet.

5. Arbetsmetoder

5.1 Presentationer på svenska

I början koncentrerades arbetet på projektpresentationer på svenska. Dessa var riktade mot församlingar, både medarbetare och förtroendevalda. Syftet var att ta reda på kunskaper och inställningar i ämnet och vid behov öka medvetenheten. Projektet presenterades först i Kinna, Uddevalla och Martin Luthers församlingar. Kontraktsprostarna hörde om projektet på ett prostmöte. Kontraktssamordnare för diakoner fick en presentation. En sådan hölls också på ett enhetsmöte för församlingsutvecklingsenheten på stiftskansliet. Stiftsstyrelsens församlingsutskott (FU) samt FU:s samverkansgrupp för finskspråkigt arbete fick ta del av projektmaterial.

På nationell nivå fick projektet utrymme på ett möte för stiftshandläggare för sverigefinskt arbete och på 2009 års Nationella Forum för Sverigefinskt arbete. Därtill har Luleå och Västerås stift beställt presentationer.

5.2 Presentationer på finska

Efter presentationer på svenska var nästa steg att möta finskspråkiga församlingsbor. Syftet var att ta del av erfarenheter, kartlägga behov och informera om diakonins möjligheter. Alla finska föreningar och pensionärsgupper i stiftet utanför Göteborgs samfällighet kontaktades och erbjöds ett anförande. En turné började i slutet av 2008 och fortsatte hela vårterminen 2009. Projektledaren besökte föreningar i Uddevalla (26 deltagare), Halmstad (28), Möln-dal (34), Partille (22), Skene (45), Surte (21), Lindome (13), Varberg (10), Tranemo (28) och Nödinge (49). Totalt var det 276 deltagare av vilka de flesta tillhörde åldersgruppen 65+. Presentationer hölls på finska även under 2008 års finska stiftsforum samt för finskkunniga medarbetare i stiftet i början av 2009. Ledamöter för Göteborgs stiftsfullmäktige fick höra en presentation på finska med simultantolkning, av strategiska skäl.

5.3 Annan information

Ett brev skickades till alla församlingar som enligt statistik från SCB hade minst 30 över 65-åriga finskspråkiga (siffrorna från 2006). Det blev 34 brev. Bara två församlingar tog kontakt med stiftet. De övriga fick frågan om informationen hade kommit fram. De flesta svarade att de inte hade sett brevet. *”Det måste ha kommit bort.”* De flesta finska föreningar med säte i stiftet fick ett brev, sammanlagt 32. Ingen av dem besvarade förfrågningen. Stiftet fick ringa runt till föreningarna.

Projektet lyftes fram i stiftets Mångfaldsfolder som kom ut i slutet av 2008. Grunden för en folder om finskt församlingsarbete ”Sinua varten” gjordes för församlingsbruk efter önskemål. Stiftets tidskrift Korsväg hade en artikel ”Matias vill hjälpa landsman få livslusten tillbaka” i sitt nummer 08/4. På stiftssidan i Kyrkans tidning 08-22 skrevs om projektet med rubriken ”Diakoni på finska”. Svenska kyrkans finska jultidning 2008 hade en artikel om projektet och projektledaren Matias Juopperi.

Det informerades om projektet på svenska genom stiftets Anslagstavla (2008-08-15). På stiftets hemsida lades en text på finska. På finska informerades om projektet också i den finska stiftscirkulären som stiftskonsulent för finskspråkigt arbete ger ut några gånger om året.

Sveriges radios finska redaktion Sisuradio intervjuade projektledaren till Kulmakivi-programmet (2008-03-28). Flera andra intervjuer beträffande projektet gjordes i Sisuradio på finska.

5.4 Enkät och samtal bland målgruppen

Det utarbetades en enkät för att användas i kontakt med den finska målgruppen (bifogas som bilaga). Enkäten innehöll fem ja/nej-frågor samt en öppen fråga där man kunde lägga till vad man ville. Åhörarna fick svara på frågorna

innan presentationen började för att inte påverkas av senare samtal med projektledaren och innehållet i anförandet. Enkäten användes inte från första början.

Projektledaren har haft ett stort antal samtal i ämnet med finskspråkiga äldre. Genom dem har det kommit in mycket kunskap och information. Många har spontant velat berätta om sina tankar och levnadsvillkor.

5.5 Kontakter med andra aktörer

Finska hemtjänstteamet

Det finns inte många aktörer som har äldre med finska som modersmål som sin målgrupp. Ett undantag är Finska hemtjänstteamet i Göteborg som har bidragit med sina erfarenheter till detta projekt. För verksamheten ansvarar en ekonomisk förening *Berghemmet – Vuorikoti* som utvecklar äldreomsorgslösningar för den sverigefinska minoriteten i Göteborg och närkommuner. Just nu (2009) är kooperativets största kund Mölndals stad, där företaget utför boservice (städ, tvätt och inköp) enligt biståndsbeslut. Det har också privata kunder. Kooperativet håller medvetet en tvåspråkig profil. I sitt arbete kommer Finska hemtjänstteamet i kontakt med olika hjälpbehov bland de finsktalande. Företaget är öppet för utveckling av samarbetsformer med församlingar.

Finlands konsulat

Det finska konsulatet i Göteborg bjöd projektledaren Juopperi till ett seminarium som ägde rum i juni 2009 i Göteborg. Temat var *Äldreomsorg på eget språk*. Deltagare från hela landet fick höra redogörelsen för planer och tankar rörande projektet. Efteråt strömmade det in förfrågningar från olika håll. Det bestämdes dock att man inte hann med så många extra presentationer.

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland

Prost Kirsti Aalto från Finland visade intresse för projektet efter att ha hört om det från redaktören för Svenska Kyrkans finska jultidning. Aalto arbetar på nationell nivå som chef för kyrkans sjukhussjälavård och ansvarar för internationella kontakter inom sitt område. Hon ville gärna ta del av slutresultatet i form av ett föredrag i Finland. Även sjukhuspräster i Helsingfors kyrkliga samfällighet har meddelat att de vill höra om projektet i Finland vid ett senare tillfälle.

6. Sverigefinsk verklighet idag

6.1 Finska röster och reflektioner

”Behovet är stort bland oss. Hur kan de inte se det? Det finns behov av själavård och andliga samtal. Det erbjuds inget för dem som inte orkar längre komma till gudstjänster eller gruppverksamhet. Församlingen säger att det skulle kosta för mycket. Har vi inte också rättigheter, inte bara skyldigheter att betala kyrkoavgift?”

”När jag säger något till svenskar så förstår de. När de talar till mig så förstår jag inte. De talar för fort. Jag har bott länge i Sverige.”

För många äldre finnar är det svårt att hinna med att förstå det som sägs. De upplever att svenskar ofta ”sjunger” när de pratar.

”Församlingsexpeditionen sade till oss att skaffa själva en finskspråkig präst om vi ville ha en till en begravning.”

Svaret innehåller både okunskap och ovilja att hitta en bra lösning för församlingens egna medlemmar.

”Jag har fått höra: Vad du är dum, du har bott här i 40 år och pratar inte svenska. Det var mobbning.”

När en finne får höra ett sådant påstående, då bestämmer han att aldrig mer öppna dörren till församlingsexpeditionen.

”Vad vi har varit lata när vi inte varit aktiva i kyrkopolitiken!”

Äldre sverigefinländare märker äntligen att kyrkopolitiskt engagemang är ett bra sätt påverka. De har röstat sällan i kyrkoval och ställt upp som kandidater ännu mer sällan.

”Det talades svenska vid en samling där jag var med. En äldre person nickade hela tiden för att visa att han förstod. Efteråt uppdagades att han inget hade förstått. Sånt är vanligt. Man törs inte erkänna att man inte behärskar svenska tillräckligt.”

”Vi har fått åka långt till en församling som har finskspråkig verksamhet.”

Kommuner och församlingar runt Göteborg har ofta använt sig av tjänster från den finskspråkiga verksamheten i Göteborgs samfällighet. Finnar har åkt till gudstjänster och grupper till Ankkuri, det finska församlingshemmet vid Mariakyrkan. De har trott att de tillhör någon slags finsk församling i Storgöteborg. Det finns förstås inget sådant.

”Barnen pratar sinsemellan svenska. Vi föräldrar förstår inte vad de säger.”

Tack vare mobbningen på grund av det finska språket, har barnen bestämt att inte lära sig finska. Ett beslut som de ofta ångrar i vuxen ålder. Inte minst

med anledning av språksvårigheter med sina egna föräldrar.

”Vi känner många som sitter hemma och önskar besök från en finsktalande diakon. Behovet är stort.”

Ensamma och sjuka äldre finns här och där, bara man letar lite och har förtroende hos målgruppen – det får man bli genom det finska språket.

”Kan vi verkligen begära tvåspråkiga präster?”

Församlingar ger inte ut information till sina församlingsbor om möjligheten. Kan stiftet stödja och hjälpa församlingar med tvåspråkig information?

”Kommuner känner till våra språkliga behov, men inte kyrkan.”

I många kommuner vet man hur viktig språkkompetensen är bland deras anställda på ålderdomshem och ser betydelsen av hemtjänst på modersmålet.

Diakon Pekka Mustikka från Näsets församling berättar om den ordlösa sorgen:

”För några år sedan när jag arbetade i Tölö församling, Kungsbacka, ringde sjukhusprästen i Halmstad och berättade att en man i 60-årsåldern hade dött i hjärtinfarkt. Han hade bott i Halland flera år men hans fru hade flyttat från Finland bara knappt ett år innan. Hon kunde bara finska.

Jag kallades för att vara en samtalspartner i hennes sorg. När det närmade sig begravningen så tog jag kontakt med prästen som skulle förrätta begravningsgudstjänsten. Jag frågade hur jag som finsktalande kunde hjälpa till med och i gudstjänsten och fick svaret: ’jag talar sakta så förstår hon’.

När begravningen sedan hölls var jag med på den och stöttade änkan.

Till gudstjänsten hade det kommit även gäster från Finland och många av grannarna var närvarande. Tyvärr hölls hela gudstjänsten på svenska! Även om gudstjänstbesökarna kände igen psalmmusiken förstod de inte texterna, inte heller griftetalet och inte heller överlåtelsebönen. Absolut ingenting förstod de. Bara symbolerna som är ordlösa förstod man.

Vid minnesstunden blev det lite bättre. De närvarande blev frimodiga och talade med varandra på finska. Det är kutym i Finland att man ska läsa de inkomna sorgeadresserna. Vanligen är det prästen som tar hand om detta men här var det den äldsta finsktalande personen som höll detta. Jag är så ledsen för hur Svenska kyrkans personal bemöter minoritetspråk i verkligheten!”

Diakon Matias Juopperi bevitnar att senare inlärd språket kan försvinna blixtnabbt:

”En hemspråklärare bodde på ett äldreboende. Hon var en språkligt begåvad kvinna. En kväll hade hon pratat med personalen på svenska. När hon vaknade dagen efter kunde hon inte prata alls. Hon fattade inte vad man sade till

henne på svenska. Men man kunde kommunicera med henne på finska.”

”En sverigefinsk välutbildad man hamnade på sjukhuset. När han vaknade första gången efter inskrivningen kom vårdpersonalen och frågade hur han mådde. Han förstod vad de frågade men svarade på finska. Innan hade han kunnat fem språk flytande. De hade alla försvunnit över en natt. Bara modersmålet, finskan, fanns kvar.”

”En astmasjuk kvinna mellan 80 och 90 år bodde ensam och kunde ingen svenska. Hennes granne reagerade på situationen och bad en finsktalande bekant att hjälpa till. Denna kvinna blev så småningom en frivillig stödperson. Hon började städa hos åldringen som inte hade kunnat ordna hemtjänst utan språkkunskaper. Hon översatte brev till och från myndigheter, skötte räkningarna, hämtade kontanter från banken, gick till apoteket. När den gamla mådde dåligt skötte stödpersonen kontakter med kommunen på svenska när det skulle kommuniceras med icke-svensktalande släktingar i Finland.

Efter ett sjukhusbesök och tillhörande biståndsbedömning ordnade kommunen till slut hemhjälp. Men personalen saknade språkkompetens. Det hände ofta att den gamla ringde till stödpersonen till jobbet, berättade vad hon ville och gav telefonen till hemtjänstassistenten för tolkning. Ibland var stödpersonen tvungen att åka dit. Ett tag var åldringen ganska virrig och då övernattade stödpersonen hos henne. Vid astmaanfall fick stödpersonen ringa till sjukvårdsupplysningen eller till ambulans. Den gamla klarade inte av det själv på grund av språket. Som tur var hade hon hjälp. Men stödpersonen fick dra en tung last. Både hon, den gamla och kommunen skulle gagnats av stöd från en finsktalande diakon med kultur- och språkkompetens.”

6.2 Enkätvar

Enkäten som delades ut vid finska samlingar innehöll följande frågor.

1. Har du personligen behov av finskspråkig diakoniverksamhet, till exempel hembesök eller gruppverksamhet?
2. Känner du någon finsktalande person som skulle vara i behov av finsk service?
3. Skulle du själv bli frivillig inom besökstjänst i församlingen?
4. Tänker du rösta i kyrkovalet 2009?
5. Deltar du aktivt i församlingsverksamhet, till exempel gudstjänst eller gruppverksamhet?
6. Vill du lägga till eller berätta något?

Sammanlagt fick vi tillbaka 155 i fyllda enkäter från sju besök. Alla andra kom från finska föreningar utom tio som fylldes vid en samling i Varbergs finska församlingsgrupp. Om man utesluter den sistnämnda gruppen som var betydligt mer ”kyrklig” i sitt slag ser svaren ut på detta sätt:

- Personligen behov av finsk diakoni (24 personer)
- Känner någon i behov av finsk diakoni = (47 personer)
- Skulle bli frivillig inom besökstjänst = (29 personer)
- Tänker rösta i Kyrkovalet = (35 personer)
- Deltar aktivt i församlingsverksamhet = (20 personer)

Svaren till de två första frågorna visar att 71 av totalt 155 svaranden känner någon i behov av stöd på finska. Det blir 49 procent av enkätsvaren. En hög siffra, särskilt med tanke på att enkäterna fylldes i före projektpresentationer, det vill säga innan begreppet diakoni redde ut. Hälften av sverigefinländare i åldersgruppen 65+ innebär ca 2 800 personer i stiftet. Hur många av dem är i kontakt med (finsk) diakoni idag? Antagligen en försvinnande liten del.

6.3 Svenska röster

”Det är inte så många finskspråkiga som bor kvar i församlingen”.

Detta sades i en församling med ovanligt många finsktalande.

”Vi har inte hört något från dem.”

Hade man frågat? Och på vilket språk?

”Vi måste tänka på ekonomin.”

Församlingarna tror att en tvåspråkig diakon kostar mer än en ”vanlig”.

”Nationella minoriteter, vad menas med det?”

Det är nog sant att det råder en stor okunskap i minoritetsfrågor i våra församlingar.

”Är inte våra nya invandrare och asylsökande värda lika mycket som finnar?”

Kyrkotillhöriga personer som talar ett officiellt nationellt minoritetsspråk bör jämföras med svensktalande tillhöriga.

”Vi har försökt med finsk verksamhet, men ingen kom.”

Vilka kanaler och vilket språk hade man använt?

Låg medvetenhet om de finsktalande äldres behov har visat sig vara ett stort problem i våra församlingar. Det har lett till ett obefintligt intresse i ämnet. Några brev och mail från stiftet har inte räckt. Bara ett par församlingar har blivit så engagerade att de kontaktat stiftet för en projektpresentation eller samråd.

När man sedan kommer till tals med medarbetare är det inte världens lättaste sak att få dem att se finska äldrediakonins behov i sina församlingar. Målgruppen existerar inte.

”En kyrkoherde hade bett diakonen kartlägga antal finskspråkiga äldre i församlingen efter information om projektet. Diakonen ringde till stiftet och berättade att det fanns nog inga finsktalande på orten. Hon hade aldrig träffat några under sina många år i församlingen. Undantaget var en som tillhörde andra generationen. - För det finns inga hyreshus här, det här är ett villaområde. - Under samtalet fick hon veta att långt över 200 personer med finsk bakgrund bodde i församlingen. Och att nästan 30 av dem var över 65.”

Det stora flertalet församlingar har inte uppfattat uppdraget som sitt. Vad kan det bero på? För det första är nationella minoriteternas särställning inte känd. Man har inte heller haft chansen att fördjupa sig i vikten av modersmål inom äldrediakonin. Det fattas fortbildning i dessa frågor. En tredje bidragande orsak är att församlingar inte ser utvecklingen av den finska äldrediakonin som en möjlighet. Istället blir det ett hinder i deras integrationsarbete.

Samtal med medarbetare och förtroendevalda har visat att det behövs reflektion över de äldres språkliga vardag inom diakonin. Svenskar känner dåligt den sverigefinska historien, deras status som nationell minoritet, och att de ska ha rätt till samma medlemsvård som svenskspråkiga församlingsbor.

Det finns diakoner som har märkt behovet i sina arbeten. Diakon Roland Persson från Örby-Skene församling berättar om några möten med finskspråkiga församlingsbor:

”I Skene bor ganska många finskspråkiga, som kom hit på 1950-talet som arbetskraftsinvandrare till textilindustrin. Jag tar i mitt arbete kontakt med nyblivna änkor och änklingar för att kunna finnas som ett stöd i deras sorgearbete. Det har hänt några gånger, inte många, att det varit finskspråkiga efterlevande. I ett fall fick jag höra av parets barn, där frun var avliden, att ”pappa kan inte ett ord svenska, så det är ingen idé att ta någon kontakt”, vilket jag då heller inte gjorde.

Här finns ett behov av hjälp från en finskspråkig kollega. Även om detta behov ännu inte varit så omfattande, så är jag övertygad om att det i framtiden kommer att öka. De som var unga på 1950-talet börjar nu bli gamla. De kommer att bli änkor och änklingar. De kommer att bli vårdtagare i äldreomsorgen, en verksamhet som jag också har mycket kontakt med.”

6.4 Församlingsinstruktioner

I en genomgång av församlingsinstruktioner anger ingen av stiftets församlingar att man arbetar aktivt med diakoni bland finskspråkiga. De få diakoner som behärskar finska har det inte inskrivna i sina befattningsbeskrivningar. Inte heller har vikten av sådana resurser nämnts i församlingsinstruktioner.

Vad gäller diakonal utveckling så går det inte att hitta uttryckta mål eller visioner kring den sverigefinska diakonin i någon församlingsinstruktion. Det visar

med tydlighet att det är något man inte reflekterat över. Slutsatsen man kan dra är att den sverigefinska diakonin inte existerar hos våra förtroendevalda.

6.5 Statistisk kullerbytta

Några församlingar har letat efter uppgifter om finsktalande för behovsanalys. Som underlag har man ibland använt information om personer med utländsk bakgrund som kommuner lagt på sina hemsidor.

Statistik kan tyvärr lätt bli ett hinder istället för stöd. Som exempel kan vi ta Göteborgs stads hemsidor. När man letar efter uppgifter om finsk bakgrund hittar man till exempel uppgiften från 2008 om 7 620 personer som var födda i Finland. Dessa siffror har misstagits som totalantal finsktalande i staden. Istället handlar det om cirka 30 procent – de finlandsfödda som fortfarande har finst medborgarskap. Utöver dem finns finlandsfödda med svenskt medborgarskap, samt barn till dessa två grupper. Statistik som stiftet införskaffat direkt från SCB anger ca 20 000 personer med finsk bakgrund i Göteborgs stad.

Här gör en statistisk kullerbytta en stor del av sverigefinländare osynliga. I klartext är det en helt annan angelägenhet att ha 400 sverigefinländare boende i församlingen än 100. Missvisande siffror kan resultera i ignorering av stora grupper.

6.6 Okunskap hos målgruppen

Varje församling ansvarar för diakonin inom sitt område. De ansvariga måste ha relevant underlag för rätt verksamhetsplanering. Vem skulle berätta om finska behov om inte målgruppen? Det har den dock inte gjort. En av orsakerna kan vara att många finskspråkiga väljer att samlas i sin egen krets utanför den vanliga församlingsverksamheten. Ibland i föreningar, ibland i hemmen. Det händer också att de ”lånar” sitt eget församlingshem, utan någon levande kontakt till församlingen. När de ser sig själva som utomstående gör församlingen det också, då bekräftar församlingen utanförskapet.

Okunskap om diakoni bland den finska målgruppen har blivit tydligt under projektets gång. Både enkätsvaren och samtalen med finskspråkiga visar att i regel är möjligheten till finsk diakoni helt okänd. Vidare har den finska gruppen bristfälliga kunskaper om diakoni i dagens Sverige. Uppfattningen ligger ofta på vaga minnesbilder om diakonissor på 40-, 50- och 60-talets Finland. Man associerar diakonin med hembesök vid sjukdom och elände. Det vill man inte bli förknippad med.

6.7 Språkets betydelse

För att komma någon in på livet är språket ett viktigt verktyg. Självvårdande samtal fungerar bäst på själens språk. Man ska också komma ihåg att det

inlärda svenska språket försvinner hos många när de blir äldre. Det kan hända genom normala åldrandet, sjukdom eller kris. Språkkunskaper kan faktiskt försvinna över en dag. Att gå från två eller flera språk till ett enda, modersmålet, måste kännas traumatiskt och ändra livet avsevärt. Hur blir det med arbete, vänner eller semesterresor sedan? Hur blir det med gudstjänstdeltagande, om man tidigare besökt svenskspråkiga mässor? Krissamtal på det språket som finns kvar kan bli en livlina.

Diakon Roland Persson från Örby-Skene församling vittnar om språkets betydelse:

”I ett fall besökte jag en finsktalande änka flera gånger och jag upplevde att vi kunde förstå varandra så pass bra att det var meningsfullt att föra ett samtal.

I ytterligare ett fall med en annan kvinna, handlade det inte om sorg utan om en socialt komplicerad situation, och jag kände mig fullständigt uttröttad efter det hembesöket på nästan två timmar. Hon talade nämligen så dålig svenska att jag fick anstränga mig för att något så när förstå vad hon menade.

I ett sådant fall upplever jag att vi inte kan ha ett meningsfullt samtal, i synnerhet inte när det handlar om känslor och upplevelser.

För en tid sedan blev jag uppsökt av en finländare som inte bodde på orten utan reste omkring och ville ha ekonomisk hjälp. Han kunde några enstaka ord svenska men kunde varken tala eller förstå vad jag sade. Där blev jag tvungen att ringa till en kvinna i den finsktalande grupp som samlas till bibelstudium på min arbetsplats, så att hon fick tala med mannen.”

Vi kan tala om ”dubbel utsatthet”. Ålderdomen kan vara en utsatthet, bristfälligt språk likaså. Då drabbas man av dubbel utsatthet. Hur påverkar det diakonin? En svårighet är att hitta dem som är utanför, för de kanske är helt osynliga för diakoner.

6.8 Myndighetskontakter

Till sverigefinska diakonins särart hör allt som rör språket. Finsktalande diakoner har berättat om det arbete de har lagt på myndighetskontakter. Till exempel har de beställt läkartider, tolkat hos doktorer och översatt brev från och till myndigheter. Olika slags missförstånd har fått redas ut på grund av språksvårigheter. Diakoner har fått skriva åtskilliga överklaganden därför att vederbörande inte behärskat det svenska språket.

Här berör vi återigen osynligheten. Hur många är de äldre finsktalande som råkat i svårigheter i brist på hjälp på modersmålet? När man inte behärskar majoritetsspråket hamnar man utanför samhällets trygghetssystem. Hur kan man få hjälp när man inte kan fråga efter det på svenska? Exempelvis klarar man inte av att skaffa hemhjälp för sig själv utan kunskaper i svenska. På grund av språksvårigheter vet man antagligen inte ens att möjligheten finns. Kan vi lämna dessa medmänniskor vind för våg?

6.9 Förändrad identitet – vem är jag?

Krigs- och invandrartrauma

Vid Nationella forumet för sverigefinskt arbete 2009 höll neuropsykiater Ingvar Karlsson ett föredrag om invandrartrauma. Att tvingas lämna sin kultur skapar en saknad och leder till påverkan till självkänsla och identitet. Det kan också skapa en bitterhet och frustration och en längtan tillbaka, ibland till något som inte finns kvar. Att med stor kraft blir tvingad i en annan kultur skapar trauma. Tillståndet fördjupas av förlusten av den egna kulturen och den tryggheten som fanns där. Djupa trauman leder till djupa mentala sår.

Den sverigefinska minoriteten bär på invandrartrauman som har varit osynliga för majoriteten. Dessa berättelser har inte reflekterats eller erkänts inom kyrkan. Därför har de upplevt att kyrkan inte vill veta om deras nöd. Resultatet kan bli en negativ inställning mot kyrkan.

Flera har traumatiska erfarenheter från krigsåren. Det kanske är något som man inte har pratat om men som påverkar än i dag. Åldersgruppen 65+ har växt upp med pappor som upplevt kriget. Gamla förtryckta känslor från barndomen kan poppa upp senare i livet. Då skulle man behöva samtala om sin bakgrund. Utöver samtalshjälp kan gemensamma träffar med något tema bli en del av lösningen. Ett annat sätt är att skriva livsberättelser och dela dem med varandra i grupp.

”Jag klarar mig – på svenska!”

Tänk att en svensk präst eller diakon frågar en person med finsk bakgrund om denne skulle önska sig diakoni. Svaret blir lätt ett nej. När en finstalande medarbetare frågar samma sak, kan svaret bli ett ja – tvärtom, alltså. Varför?

För det första så ställer svensken frågan på svenska. Av språkliga skäl kan det vara svårt att förstå vad han/hon vill. För det andra kan den finska personen förknippa ordet diakoni med sjukdom och elände. Vidare kan han/hon uppleva sin finskhet som en belastning. På grund av mobbning och negativ feedback gentemot det egna språket och ursprunget har man fått dålig självkänsla och bräcklig identitet. Man vågar inte längre bejaka det finska ursprunget. Den fjärde orsaken till ett nekande svar är starkt kulturell. I Finland råder en ”jag klarar mig själv”-mentalitet. Det är inte acceptabelt att medge att man skulle vara i behov av stöd eller hjälp. Antagligen grundar det på svåra krigserfarenheter som fick förtryckas. Beteendemönstret har gått i arv.

En medarbetare som är bekant med de kulturella omständigheterna kan ställa sin fråga på ett lämpligt sätt. Och ta tid på sig att förklara vad man har att erbjuda. Och för att varsamt öppna knutarna kring attityder mot det finska språket. Att visa att det är inget att skämmas för att ha finskan som det starka språket.

Att spegla sig i andra

För att utveckla en sund identitet bör man ständigt spegla sig i andra. En sedd människa mår bra. Att hennes rötter, modersmål och kultur är erkända är en viktig del av ens sociala och andliga växt. När så inte sker så existerar hon inte. Hennes identitet blir värdelös. Personer utan egenvärde behöver möta medmänniskor med liknande bakgrund. Så att de kan få mänskliga speglar, och bli människor igen. Den egna kulturen och det egna språket ger den trygghet som är en förutsättning för självkänedom.

Församlingar välkomnar ofta hjärtligt alla till församlingens gemenskap. Både medarbetare och förtroendevalda säger att det skulle vara så skönt om alla deltog i samma mässor, oberoende av grupptillhörighet. De finskspråkiga är så välkomna! Det finns dock hinder för en sådan optimal gemenskap. Många äldre med tydlig finsk eller sverigefinsk identitet behöver egna mötesplatser. En hel del av det diakonala arbetet kan skötas när det finns tillfälle att träffa andra. Man knyter kontakter och i vissa fall får meningsfulla frivilliga uppgifter. Man tar hand om varandra på ett naturligt sätt.

Människor med bräcklig halvfinsk identitet söker sig inte till församlingen. Församlingen måste hitta dem, i finska föreningar, i äldreboenden, genom annonser i tidningar och församlingsblad. Det är också viktigt att knyta kontakter med det nätverk som finns i församlingen och i samhället, t ex. sjukhuskyrkan, Hela Människan eller hemtjänsten för att nå ut. Allt fler svårt sjuka vårdas idag hemma. Så lever även många personer med finska som det starka språket.

”Sjukhuskyrkan har ansvar för den andliga vården på sjukhusen. Det kan handla om att lyssna, samtala, inge hopp och fira gudstjänst men när någon vårdas i hemmet är det istället församlingen som ska möta de andliga behoven hos patienter och närstående. Det ställer nya krav på samarbete mellan kyrka och vård.” (Andlig vård inom öppenvård, Lunds stift 2007).

6.10 Information

Kunskapen om finskspråkig diakoni verkar vara nästan obefintlig i stiftets församlingar. Det leder till ett svart hål angående information om ämnet. Ointresset hos de ansvariga i församlingen får konsekvenser hos den sverigefinska befolkningen. Deras hemförsamlingar kommunicerar sällan med dem om finskspråkig verksamhet. Den finska diakonin varken existerar eller har en chans att utvecklas.

Hur öppnar man dessa knutar? Det behövs mycket arbete för att möjliggöra likvärdig information för de finsktalande som finns för dem som talar svenska som modersmål. Nyckelordet är koordination. Det finns få församlingar som har språkliga resurser. I samverkan och med hjälp av stiftet skulle man kunna bygga ut en struktur för finskspråkig information.

Det finns några bra undantag. Diakon Merja Andersson från Hjärtum-Västerlanda berättar nedan om extern och intern information i ett pastorat med många finskspråkiga:

”När jag började tjänstgöra här i Hjärtums pastorat för 1,5 år sedan hade den finskspråkiga verksamheten rullat på åratals med gudstjänster, möten och bibelgruppen. Det som jag märkte var att det var inte många svenskspråkiga som visste vad var församlingens finskspråkiga arbete. Genom det att jag har berättat vad som pågår har församlingsborna och medarbetarna blivit mera medvetna om det finskspråkiga arbetet i kyrkan. Vår kyrkoherde har bett mig att skriva om det finskspråkiga arbetet i kyrkan i vårt församlingsblad både på svenska och på finska. Detta har gjort det finskspråkiga arbetet mera synligt bland de svenskspråkiga i församlingen.”

6.11 Förtroendeuppdrag

Finsk-kunniga förtroendevalda har betytt mycket för de församlingar där de sitter. Ofta har man då ett fungerande gudstjänstliv på finska. Tyvärr är det få sverigefinländare som har vågat ta steget till förtroendemannaskap. Och när minoriteten inte får sin röst hörd hos beslutsorganen förblir den osynlig. Som det konstateras i denna rapport så anordnas uppsökande verksamhet hos finnar väldigt sällan. En anledning är att ämnet inte hamnar på bordet i kyrkoråd eller kyrkofullmäktige.

I varje församling råder en etablerad språkkultur som binder samman hela organisationen. Detta tar sig i uttryck till exempel på sammanträden. Ett språkbruk kan bli en nackdel för dem som känner sig hemma i en annan typ av kommunikation. En främmande språk- och förhandlingskultur kan utgöra hinder för delaktighet. Det kan visa sig alltför främmande för någon ledamot.

Så hur svårt kan det inte vara för en förtroendevald som dessutom är finskspråkig? Inom den finska kulturen är det lovvärt att gå rakt på sak. Det upplevs dock av svenskar som något hotfullt och aggressivt. Vidare får ledamöter som tillhör minoriteter ofta inte gruppens röst hörd i demokratiskt valda styrelser. De representerar så små intressen. Det svenska språket kan också göra det svårt när de väl blivit invalda. Resultatet blir ett visst demokratiskt underskott på valda finskspråkiga ledamöter som driver minoritetsfrågor i förtroendeorgan.

Dialogbaserad arbetsmetod kan vara en lösning. Förutsättningslösa samtal där man ämnar ta reda på så många synpunkter som möjligt om olika behov. Det kan leda till att man når ut till flera och ökar respekten och delaktigheten i församlingen.

6.12 Finska äldreboenden

Hur ser möjligheterna ut till finskspråkig äldreomsorg i kommunerna? Inom stiftets gränser finns det en enda avdelning för finsktalande på ett kommunalt äldreboende. Avdelningen "Rauhala" ligger i Lövgärdet i Angered (Göteborg) och har 12 platser. Därtill finns det ett seniorboende, Akaciagården, också det i Angered. De nästan 6 000 äldre med finsk bakgrund som bor i stiftet har behov av många fler äldreboenden där det går att leva sitt liv i rätt språkmiljö.

I Mölndal har en grupp kvinnor lyft fram behovet av äldreboende för finskspråkiga äldre. Gruppen består av ideellt arbetande frivilliga. De har påbörjat samtal med lokala politiker och äldreomsorgsansvariga. Målet är en finskspråkig avdelning i ett äldreboende. Projektledaren har hjälpt gruppen med information och deltagit i deras möten som sakkunnig. Han har haft en inspirerande, stödjande och rådgivande roll. Gruppen säger sig ha fått uppmuntran och hopp inför framtiden.

Genom sitt agerande kan kyrkan tydliggöra brister i samhället. I det här fallet genom att starta äldreboenden för finsktalande. Så skulle kyrkan uppmärksamma behovet och sprida kunskap.

Stig Linde skriver i sin rapport "Äldre- och gruppboenden i Svenska kyrkans församlingar" (2007) om kyrkans roll:

"Det uppfattas som något positivt att kyrkan gör tydliga insatser i samhällslivet, till exempel bygger bra boenden för äldre."

Linde citerar vidare ett studium:

"I studien uttrycker en intervjuad det som att man ville skapa ett boende som skulle vara uttryck för det vi kallar diakoni eller diakonal omsorg, som inte bara tänker då på utsidan, utan också på insidan och det är där vi kom in på det här med ett hus byggt så att det fanns mötesplatser... och på det sättet skulle kunna befordra en mänsklig gemenskap som skulle hjälpa till att bygga en trygghet mellan dom som bor i huset."

Kyrkan skulle kunna söka EU-pengar för att starta finska äldreboenden. I sådana ansökningar krävs samarbete mellan flera instanser. Vi måste vara medvetna om den sverigefinska minoritetens resurslösa status. Finska föreningar har inga medel. Myndigheter har inte satsat på finska projekt. Kyrkan är den enda aktören som har resurser för att lyfta fram behovet och koordinera satsningar. Det handlar om synliggörande, att stå på den förtrycktas sida.

7. Utveckling av sverigefinsk diakoni

Projektet fick tre prioriterade områden att arbeta med. Det första var en fördjupad förståelse av äldrediakonin på finska. Andra området var utredning av befintligt behov i åldersgruppen 65+. Och slutligen skulle man utarbeta ett program för utveckling av den finskspråkiga diakonin i stiftet. Det presenteras i form av arbetsmodeller.

7.1 Fördjupad förståelse

Vad menas med sverigefinsk diakoni?

I kontakter med medarbetare och förtroendevalda har det kommit fram att sverigefinsk diakoni är ett okänt begrepp. För att lättare tala om det bör vi veta mer. Vad är som kännetecknar sverigefinsk diakoni?

Diakonin är till sin karaktär tjänande som mynnar ur kristen tro och kärlek. När man talar om diakonin utgår man ofta ur Mark. 10:45: ”Människosonen har inte kommit för att blir tjänad utan för att tjäna och ge sitt liv till lösen för många.” I den grekiska grundtexten nämns ordet ”diakoni” två gånger i två betydelser: aktiv närvaro i människans vardag, och solidarisk närvaro bland människor som är sjuka, blir orättvist behandlade och är i nöd.

Hur ser den sverigefinska verkligheten ut ur detta perspektiv? Är församlingen närvarande i finsktalande individers vardag? Lever man ut solidaritet mot sjuka, orättvist behandlade och nödlidande när det är fråga om finskspråkiga? Finns det vilja, kunskap och resurser till att hitta dem?

Den finskspråkiga diakonin arbetar med samma problemområden som den svenskspråkiga. Oftast dock med människor som har en extrabelastning. De hör inte till majoriteten och kan därigenom inte smälta in i massan. När man har ett annat modersmål än majoriteten känner man sig ofta handikappad eller begränsad språkligt. Det påverkar relationer och självkänslan. Man kan hamna i utanförskap och bli isolerad, antingen genom att dra sig undan eller att helt enkelt inte bli ”medräknad”. Detta utgör ett tydligt särdrag för den sverigefinska diakonin.

Diakon Merja Andersson från Hjärtums pastorat berättar:

”Det finskspråkiga diakoniarbetet inom svenska kyrkan ser jag som en arbetsform bland de minoritetsgrupper vi har här i Sverige. Jag ser det som självklarhet att jag arbetar med den gruppen, eftersom behovet finns och jag har språkkompetensen. De finskspråkiga som deltar i kyrkans verksamhet har uttryckt sig att de är lättade att någon för vidare deras sak. Jag har träffat äldre personer som har glömt det svenska språket nästan helt. De blir lätt

behandlade som dumma när de inte förstår och blir helt isolerade på grund av bristen av gemensamma språk. Att bryta isolering är ett av diakonins hjärtesaker. Detta sker mycket genom att informera och lyfta upp minoritetsgruppens situation.”

Känsla för den kulturella kontexten är en angelägenhet. Att ha ögon för den nöd som döljs bakom språkliga och kulturella barriärer. Det krävs kännedom om de sverigefinska levnadsvillkoren och mötesplatser för minoriteten i fråga. Samtal om livsfrågor i förtroendeingivande miljö kan leda till helande upplevelser.

Förhållningssättet bör präglas av värdighet: att behandla finsktalande på samma sätt som svenskar. Vid planering av åtgärder ska de ses som samtalspartners istället för objekt.

Den sverigefinska diakonin skulle kunna beskrivas t ex på följande sätt. Definitionen kommer från Harri Öhman:

”Att se utsatthetens orsaker i den sverigefinska vardagen, och veta hur vi lindrar nöden med tillräckliga diakonala resurser.”

När man begränsar perspektivet till finskspråkiga äldre skulle definitionen kunna se ut så här:

1. *Att se och bemöta äldre med finsk bakgrund så att de får uppleva en meningsfull, trygg och rättvis ålderdom med respekt för och kännedom om deras bakgrundskontext.*
2. *Att erbjuda dem mötesplatser och möjligheter till samtal om livsfrågor på det finska språket med rätt kulturkompetens.*
3. *Att agera som språkrör gentemot samhället för att förbättra levnadsvillkor för behövande finsktalande.*

Utbildning och information

För att kunna bredda och fördjupa kunskapen om den sverigefinska minoriteten och dess behov av diakoni behövs en massiv informationskampanj gentemot medarbetare och förtroendevalda inom kyrkan. Också den finska målgruppen behöver fortsatt information om vad diakonin har att erbjuda.

Kontakter mellan församlingar och målgruppen är av betydelse. Det finns många schablonbilder om äldre invandrares behov och önskemål angående omsorg och vård. Man kan inte förmoda att alla behöver eller önskar samma typ av insatser. Minoriteter är inte homogena. Uppsökande verksamhet för att ta reda på brukarnas önskemål rekommenderas därför i en statlig rapport (SOU 1997:76, Invandrare i vård och omsorg – en fråga om bemötande av äldre). Där betonas också vikten av utbildning i att bemöta äldre från andra länder.

Vilka konsekvenser har dessa rekommendationer för oss? Skulle det vara möjligt att anordna utbildning av tvåspråkiga diakoner, kanske på Bräcke

Diakoni? Att utarbeta en utbildningsmodell för tvåspråkighet med inriktning på finsk äldrediakoni. Det har tidigare funnits fungerande modeller för t ex tvåspråkig lärarutbildning. En diakonianstalt skulle även kunna undersöka möjligheten att ta ett visst ansvar för att medverka i uppbyggnaden av tvåspråkig äldreomsorg för finstalande. Det kunde på sikt bli modellen även för andra språkliga grupper. Man borde undersöka eventuell delfinansiering med EU-medel till ett sådant projekt.

7.2 Befintligt behov

Under projektets gång har det blivit minst sagt tydligt att behovet av finskspråkig diakoni har varit dolt av ett flertal anledningar. Ordet osynlighet har med anledning nämnts upprepade gånger i denna rapport. När man börjar undersöka antal finstalande är det vanligen lättast att börja med statistik. Som det redovisas i kapitel 3 har gruppen 65 + ökat markant jämfört med andra åldersgrupper inom befolkningen med finsk bakgrund.

Vid besök i finska föreningar fyllde 155 individer en anonym enkät. Ungefär hälften av svaranden hade sett eller upplevt behov av finsk diakoni i sin omgivning. Siffrorna talar för sig själva.

I samtal med den finska målgruppen har det framkommit stora brister i kunskaper om diakoni. Förväntningarna gentemot kyrkan har därför varit minimala. Efter ökande medvetenhet kommer nog flera våga ta kontakt med sin hemförsamling. Stora hinder återstår dock, inte minst av språklig karaktär. I förtroliga samråd med målgruppen och med hjälp av tvåspråkig kommunikation är det möjligt att komma åt nöden. Uppsökande verksamhet är ett viktigt komplement till statistik angående lokal kartläggning av behoven.

Behoven kan delvis mötas genom frivillighet. Ansvarstagande av detta slag har varit rätt så omfattande bland sverigefinländare. Engagemanget kommer emellertid att minska i framtiden när aktiva hjälpare blir äldre och hamnar i mottagargruppen. Frivilliga medhjälpare har behov av stöd, uppmuntran och handledning från församlingen.

Koordinering av uppbyggande av finska äldreboenden är ett aktuellt behov där kyrkan kan göra mycket för den finska populationen. Att äska EU-medel i samarbete med andra aktörer skulle kunna vara ett sätt att ställa upp för målgruppen.

7.3 Arbetsmodeller

Stiftet är stort och består av många slags församlingar och samfälligheter med varierande förutsättningar för minoritetsarbete. Därför presenteras det här några möjliga arbetsmodeller och idéer. Att sprida vunna erfarenheter och kunskaper som har kommit fram under projektets gång i form av denna

rapport hoppas vi kan leda till utveckling av stiftets diakoni bland den finsktalande befolkningen 65+.

Tvåspråkiga tjänster

I Bäve församling i Uddevalla finns en ny tvåspråkig diakontjänst som tillkom i den nuvarande formen 2009. Tjänsten är på heltid utan procentsatser för det finska, eller det svenska. De diakonala insatserna bestäms efter behov. Det kan konstateras att det har tidigare funnits en deltidstjänst för finsk diakoni just i Bäve. På grund av det finns det en väl utvecklad verksamhet med samtalsgrupp, hembesök, täta kontakter med den lokala finska föreningen, information, utflykter och annat. Gemensamma samlingar har anordnats regelbundet med den svenska verksamheten för att möjliggöra känslan av gemenskap och tillhörighet.

Samverkan med grannförsamlingar och kommun

Diakon Merja Andersson arbetar i Hjärtums pastorat där det bor över 300 personer med finsk bakgrund. I hela Lilla Edets kommun lever ett relativt sett stort antal finskspråkiga invånare, ca 1 000. Merja Andersson skriver om sina erfarenheter nedan:

”Eftersom jag är svensk- och finskspråkig har det naturligt fallit på mig att ansvara för det finskspråkiga arbetet här i pastoratet och även i hela kommunen, eftersom vårt pastorat samarbetar med Fuxerna-Åsbräcka och S:t Peders församlingar när det gäller det finskspråkiga arbetet inom kyrkan.

Jag upplever att jag har fått synliggöra den gruppen finskspråkiga som bor i våra församlingar. När vi diskuterade budget fick jag höra att ”Vi har ju inga finskspråkiga i vår församling”. Syns de inte, så finns de inte. Kunskapen har ökat genom information. Jag har använt mycket den statistik som stiftet har tagit fram. Många i kommunens församlingar var långt ifrån medvetna att av kommunens invånare är det över 8 procent som har finska som sitt modersmål eller som föräldrarnas modersmål. Detta rekommenderade jag den finska gruppen att föra fram när de gjorde sitt budgetförslag. Tillsammans bestämde vi också att äska pengar från varje församling i sig enligt antalet finskspråkiga som bor i församlingens område. På detta vis blev behovet synligt och lätt att förstå. Till finska gruppens glädje gick alla församlingarna i kommunen med på att tillsammans finansiera det finskspråkiga arbetet i kyrkan första gången någonsin.

Jag har varit hos kommunens äldre- och handikappomsorg samt på socialkontoret och presenterat mig. Jag har berättat att jag pratar även finska och är tillgänglig för de finskspråkiga i kommunen. Jag har fått telefonsamtal från äldreboenden där personalen har önskat att jag skulle besöka en finskspråkig person som inte längre kan svenska. Jag har också informerat övriga församlingar i kommunen att jag finns tillgänglig för samtal på finska även för deras församlingsbor.

Min dröm är att hitta gemensamma utrymmen för de finskspråkiga och svenskspråkiga församlingsbor att träffas och lära känna varandra. En tvåspråkig gudstjänst finns i tankarna. När en grupp människor får ett ansikte blir deras behov plötsligt levande och viktiga.”

En minoritet är per definition en liten grupp människor. Därför är det i många fall bäst att samverka mellan församlingar för att kunna erbjuda hjälp och stöd på minoritetsspråk. På vems ansvar ligger organiseringen? När kan samverkan i denna form bli en naturlig del av församlingars arbete? Vem tar första steget?

Det hör till församlingens grundläggande uppgift enligt Kyrkoordningen att utöva diakoni. Det gäller självklart för alla språkgrupper. Men vem i församlingen har till uppgift att bevaka minoriteters behov och kommunicera med dem? Det finns få medarbetare som har det inbyggt i sina befattningar eller har ögon för minoriteter. Det finns också få förtroendevalda som är utsedda till kontaktperson gentemot en eller flera minoriteter. Det leder till osynliggörande av behov av hjälp och stöd på eget modersmål. Vi talar om en strukturell brist.

Nyckelorden är samordning och samverkan. Församlingar kan samarbeta med både varandra, stiftet, kommuner och förstås med lokala sverigefinska grupper och pensionärsföreningar. Långtidslösningar garanterar kontinuitet. Det behövs mycket arbete för att möjliggöra likvärdig hjälp och stöd för de finsktalande som finns för dem som talar svenska som modersmål.

Deltidstjänster

Under projektets gång ”hittade” man en tvåspråkig diakoniassistent, Roger Nyman, i Laholms församling (50 procent). Genom projektet har stiftet uppmärksammat hans värdefulla språkliga resurser. Församlingen vill nu hitta sina finskspråkiga genom en annons i församlingsbladet.

Då kläcktes en idé om honom som resursperson för finsk diakonal verksamhet i näraliggande Halmstads samfällighet. Där finns en större koncentration finskspråkiga, cirka 1 000. Där skulle han kunna ansvara för finska andakter på äldreboenden eller leda samtalsgrupper. Detta redogjordes till Halmstads kyrkliga samfällighet. Konkreta åtgärder har inte gjorts än. Även om nuvarande regler för arbetslöshetsersättning i praktiken inte möjliggör deltidsarbete, kan det finnas personer som är villiga att arbeta några timmar i veckan med diakonala uppgifter på finska.

Sverigefinska tjänster

Flera pastorat tillsammans eller en stor samfällighet skulle kunna inrätta sverigefinska diakontjänster. Då menas det praktisk tvåspråkighet (finska med församlingsbor, svenska med medarbetare och samhället i övrigt). Sådana tjänster har funnits relativt länge i Göteborgs samfällighet, numera

finns det två som är placerade i Domkyrkoförsamlingen. De betjänar hela samfälligheten och dess över 20 000 sverigefinländare. Av dem tillhör ca 2 300 personer i gruppen 65+. Det sverigefinska diakonala arbetet för äldre har innefattat bl a hembesök och gemenskapsträffar. Alla församlingar i samfälligheten kan använda sig av dessa resurser.

Göteborgs samfällighet lät undersöka den sverigefinska verksamheten 2005-2006. Där ingick en kartläggning av äldreomsorgens tjänster ur den sverigefinska befolkningens perspektiv. I sin rapport "Sarastus" spår projektledare Harri Öhman ökad verksamhet riktad mot finsktalande äldre i framtiden. Behoven av stöd och omvårdnad kommer att vara större än idag inom den sverigefinska diakonin. Därmed finns det nog med underlag för sverigefinska tjänster långt in i framtiden. Även när det gäller begravningar kommer en markant ökning att märkas de närmaste decennierna enligt Öhman. I samband med dem kan finsktalande diakoner bidra med exempelvis textläsning och stöd på modersmålet.

Frivillighet och besökstjänst

Frivilligverksamheten ersätter både medarbetare och medmänniskor som fattas. Genom att förstärka frivilligverksamheten får man nya resurser till församlingen. Det är även en modell för ett ansvarsfullt levnadssätt. Det som krävs är stöd och kontinuerlig handledning. Organiseringen och kostnaden tillfaller församlingen. Stiftet skulle kunna bidra med utbildning på finska och nätverksbildning.

Vad skulle finsktalande frivilliga kunna utföra inom församlingens äldrediakoni? Det finns ett brett spektrum av möjligheter: enstaka praktiska hjälpinsatser, regelbunden besöksverksamhet, enstaka besök på sjukhus och på äldreboende. Utöver detta kan de bidra med viktig kulturkompetens i församlingens gudstjänster och kyrkliga handlingar: läsa texter och böner, hälsa välkommen på finska osv.

Inom projektet har man fört samtal med Fässbergs församling i Mölndal. Där bor ett stort antal finsktalande (ca 1 000) av vilka ca 150 tillhör gruppen 65+. När denna rapport skrevs funderade man på anställning av en person som skulle utbilda frivilliga till Vänligan. Förhoppningen var att hitta även finsktalande volontärer. En överläggning med representanter för finskspråkiga är på gång.

Angående ideella medarbetare skulle man vidare kunna bygga en hemsida för rekrytering av finskkunniga frivilliga. För det skulle det behövas en instans som ansvarade för samordning (kanske stiftet). Man skulle också kunna använda sig av Volontärbyråns tjänster (www.volontarbyran.org). Diakoner skulle kunna skicka dit uppgifter om frivilliguppdrag bland församlingens finskspråkiga äldre.

Samarbete med andra aktörer i samhället

Kyrkan skulle kunna åstadkomma mycket i samarbete med olika aktörer angående den sverigefinska minoriteten. När det saknas resurser med rätt kulturkompetens rekommenderas samverkan med grannförsamlingar som första steg. Därefter kan nästa steg bli skapande av nätverk med kommunala, kooperativa och andra relevanta aktörer på orten. Förutsättningen är koordination mellan församlingar, företag som arbetar med äldreomsorgen och den offentliga sektorns stödformer. LOV-lagen om valfrihet inom vård och omsorg möjliggör idag val av hemtjänst, t ex ur språkligt perspektiv. Även förutsättningarna för utveckling av äldreboende för de finsktalande har blivit bättre. Att hitta samarbetsformer skulle bidra till äldrediakoni bland finskspråkiga. Församlingen skulle kunna ta en aktiv roll och bjuda in aktörer, inspirera och samordna.

Överläggningar med anställda och förtroendevalda

Ett sätt att sätta igång med finsk äldrediakoni är att påbörja reflektion. Man kan göra det med hjälp av denna rapport där det ingår samtalsfrågor. Projektet har visat att i flesta församlingar fattas grundläggande kunskaper om situationen hos äldre sverigefinländare. Första och bästa steget i sådana fall är att erbjuda informationstillfällen och kurser för både anställda och förtroendevalda. För att väcka intresse har stiftet en avgörande roll. Det kan bidra med verktyg och material till samtal. Man kan också inhämta kunskap och dela erfarenheter i diakoninätverk.

Möten med målgruppen

Diakonalt behov hos finsktalande äldre i den egna församlingen bör alltid kartläggas i samråd med målgruppen. Att samlas med representanter för den finska populationen kan leda till en förbättrad omvärldsanalys och justering av församlingsinstruktion. De finskspråkiga skulle antagligen uppskatta en inbjudan till överläggningar.

Tolkningen bör vara ordnad i förväg. Som det redogörs i denna rapport skäms många sverigefinländare för sina dåliga kunskaper i svenska. Därför erkänner de sällan att de inte klarar sig på majoritetsspråk. Av respekt rekommenderas därför en tvåspråkig samling där alla får uttrycka sig på sitt modersmål.

Vidare skulle bildande av en referens- eller arbetsgrupp bli ett bra stöd i arbetet. En sådan grupp skulle kunna vara underställd kyrkorådet och samlas regelbundet på finska, alternativt tvåspråkigt. Man kan bjuda in representanter från en finsk församlingsgrupp, om det finns en sådan i församlingen eller i kontraktet, en finsk pensionärsförening osv. Med fördel skulle lokala finsktalande förtroendevalda vara med.

Synliggörande

Hela vårt samhälle lever med synlighet i centrum. Att synas och höras i media är avgörande i vår verklighet. Osynlighet blir samma som nöd. Den nöden har gått genom denna rapport som en röd tråd. En tråd som markerar de finsktalande äldres vardag. En tråd, en nöd som församlingen inte ser.

Kyrkan har i praktiken vänt blicken bort. Suttit i sitt hörn och väntat att finnarna skall komma, vilket de inte har gjort. De känner inte samhörighet med Svenska kyrkan som de ändå tillhör för det mesta. De finska äldre hittar inte heller sin trygghet i samhället där det är svårt att klara sig utan det svenska språket. De kan inte synliggöra sig själva. Vem skall synliggöra dem? Vi skulle behöva vara mer profetiska. En diakon skulle kunna ringa till kommunen och säga att någon behöver hemtjänst på finska, eller en tolk, eller en plats i en finsk avdelning på ett äldreboende.

Kyrkan skulle kunna bli opinionsbildare, att synliggöra minoriteter och deras ställning i samhället. Arbeta proaktivt. Att ta sin roll och visa brister i samhället och visa vägar. Det kan man göra genom att starta finska äldreboenden, genom mötesplatser i församlingen och finska texter på hemsidor och i församlingsblad.

Integrationsprocess

Hur skulle man nå ut till församlingsmedarbetare? En möjlighet skulle vara att ge några församlingar möjligheten att vara i regelbunden kontakt med en finsk diakon. Denna diakon skulle regelbundet delta i medarbetarsamlingar för att få till stånd en levande samtalsprocess om sverigefinsk diakoni. Processen skulle få pågå och mogna i ett par års tid.

Diakonen skulle samtidigt ansvara för samtalsgrupper på finska, självård och inte minst, för utbildning och organisering av finska besökstjänstgrupper. De skulle kunna följas och handledas under den första kritiska tiden innan verksamheten skulle kunna integreras i församlingens planering och struktur.

Vidare skulle diakonen fungera som en länk mellan församlingen och ortens finsktalande. Projektet har visat med tydlighet att det existerar ett stort glapp mellan dessa två. De beror på många orsaker (språk, fördomar, missförstånd osv). En förmedlande och tolkande kontaktperson skulle kunna leda en försonande integrationsprocess. Javisst – man kan tala om försoning i samband med sverigefinnar!

8. Slutord

Det råder ett väldigt stort avstånd mellan majoriteten och den sverigefinska minoriteten. Det kan bero på ett antal skäl. Församlingens syn på sverigefinskt diakoniarbete är att det saknas efterfrågan, att inga åtgärder behövs, att det är inget att satsa på. Förändringsbenägenheten är låg. Motivation till uppbyggande av verksamhet är liten. *”Vi behöver inga nya krav, vi gör redan så mycket”*. Församlingsinstruktioner beskriver inga mål eller visioner angående sverigefinsk diakoni. Av någon anledning ses sverigefinskt församlingsarbete som ett problembarn som varken tillhör den ”vanliga” verksamheten eller berikar helheten. Det är bara besvärligt.

Hos finskspråkiga församlingsbor råder okunskap om möjligheter till diakoni på modersmålet. Många känner ganska liten samhörighet med Svenska kyrkan. Istället har man kanske haft ”egen” församlingsskrets med egen ekonomi. Ändå är det viktigt för finsktalande äldre att träffa andra med liknande bakgrund. Sverigefinnar har inte vågat ta initiativ, kanske på grund av invandrartrauman, kanske på grund av den finska auktoritetstron. *”Vågar vi kontakta kyrkoherden?”* Likaväl har det varit nästintill omöjligt för målgruppen att avslöja sina behov och önskemål. *”Man får inte ställa till besvär.”*

Kan man lita på kyrkan?

det inte behövs någon verksamhet på finska är det bara en åsikt som inte är representativ.

De flesta finskspråkiga som kom till Sverige på 60-talet eller tidigare har inte fått undervisning i form av SFI. Lagstiftningen kom först i mitten av 70-talet. De som då varit i landet i över fem år var inte berättigade till SFI. Vi kan nog inte kräva att alla på egen hand har skaffat sig tillräckliga kunskaper i svenska trots lång vistelsetid i landet. Det är också känt att inlärd språk kan försvinna vid åldrande.

Vad kan göras? Attitydändring är första steget. Att se hur det finska berikar helheten. Att inse att diakonin inte bara är för personer med svenska som mo-

dersmål. I rapporten lyfts fram många sätt att ta nästa steg: frivillighet, synliggörande, tjänster, samverkan, reflektion, tvåspråkiga möten med målgruppen. Det kan inte nog betonas vikten av utbildning och information. Hos både medarbetare, förtroendevalda och sverigefinländare. Under projektets gång kläcktes det en idé om ett nytt projekt. Målet skulle vara att engagera och uppmuntra medarbetarlag till reflektion under en period genom att erbjuda en samtalspartner med rätt kultur- och språkkompetens. Denna diakon skulle även kunna användas som verktyg för uppbyggande av verksamhet.

Även Göteborgs samfällighets projekt ”Sarastus” tog frågan om finsk äldre diakoni (i Göteborg) på allvar. Budskapet var att antalet sverigefinska äldre kommer att öka kraftigt de närmaste 20 åren. Det leder till ett ökat intresse för diakonala tjänster, bland annat självvård och äldreaktiviteter.

Slutligen ett konkret exempel som tillhör särdragen för sverigefinsk diakoni. För att motverka isolation och ensamhet hos finsktalande äldre skulle kyrkan kunna initiera och koordinera byggande av finska äldreboenden. Det skulle vara ett sätt för diakonin att agera profetiskt i samhället. Att synliggöra dem som ingen röst har.

Så, vad handlar den sverigefinska äldrediakonin om? Förslaget till definition:

1. *Att se och bemöta äldre med finsk bakgrund så att de får uppleva en meningsfull, trygg och rättvis ålderdom med respekt för och kännetecken om deras bakgrundskontext.*
2. *Att erbjuda dem mötesplatser och möjligheter till samtal om livsfrågor på det finska språket med rätt kulturkompetens.*
3. *Att agera som språkrör gentemot samhället för att förbättra levnadsvillkor för behövande finsktalande.*

Den åldrande befolkningen i Sverige kommer att förändra vårt samhälle på många sätt som är mer eller mindre svåra att förutse. Det är betydelsefullt att Göteborg stift ville satsa personella och ekonomiska resurser för att lyfta fram och synliggöra det växande behov som finns hos äldre församlingsbor med finsk bakgrund. Göteborgs stift vågade ta ett stort steg mot mötande av sverigefinska äldre och deras livssituation. Detta projekt är ett utmärkt exempel på hur ett stift kan sköta sitt uppdrag – att främja församlingens uppgift att utöva diakoni.

Förhoppningen är att det här projektet kan bidra till att Svenska kyrkan i Göteborg stift och dess församlingar vill fortsätta att utveckla diakonin bland sverigefinska äldre i dag och i framtiden.

Att bli sedd och hörd är en välsignelse. Att bli sedd och hörd är att komma till liv. Det gjorde Kalle i förordet. Han kom till liv.

Samtalsfrågor

1. Hur ser den etniska mångfalden ut i din bekantskapskrets?
2. Vilka språkliga minoriteter har ni i församlingen?
3. I vilka sammanhang möter du personer med finsk bakgrund?
4. På vilket sätt kan din församling bidra till att de finskspråkiga känner sig hemma i församlingen?
5. Vilken typ av mötesplatser kan man erbjuda till sverigefinnar?
6. Hur stor betydelse har språket för din identitet?
7. Vilka händelser i ditt liv har påverkat dig mest? Hur har de påverkat dig?
8. Ser du dig själv som en del av mångfalden?
9. Vad är integration för dig?
10. Vari består ojämlikheten mellan majoriteten och minoriteten – hur påverkar det möten mellan dem?
11. Om du bodde i Finland, hur skulle du vilja bli bemött i din ålderdom, till exempel i fråga om själavård?
12. Vilka befintliga nätverk kan ni använda för kartläggning av behov bland finsktalande?
13. Hur definierar du begreppet diakoni?
14. Omfattar din syn på församlingsdiakoni även den finska minoriteten? Om ja, på vilket sätt?
15. Vad säger du om denna definition för sverigefinsk äldrediakoni? Hur ser du på den utifrån din församlings perspektiv?
 1. Att se och bemöta äldre med finsk bakgrund så att de får uppleva en meningsfull, trygg och rättvis ålderdom med respekt för och kännedom om deras bakgrundskontext.
 2. Att erbjuda dem mötesplatser och möjligheter till samtal om livsfrågor på det finska språket med rätt kulturkompetens.
 3. Att agera som språkrör gentemot samhället för att förbättra levnadsvillkor för behovande finsktalande.
16. Vilket steg kan din församling ta för att möta finskspråkiga äldre?

Källförteckning

Följande publikationer har använts som källor.

- Sarastus, Den sverigefinska verksamheten i Svenska kyrkan i Göteborg, Ett konkret projekt i tiden, Harri Öhman, 2006
- Mötet, En bok om kulturskillnader och ledarskap, Anita Ekwall, Svenolof Karlsson, 1999
- Är du finsk, eller...? Doktorsavhandling, Göteborgs Universitet, Marja Ågren, 2006
- Nya möjligheter, Svenska kyrkans sociala roll i 2000-talet Sverige, red. Elisabeth Hjalmarsson 2007
- Äldre- och gruppboenden i Svenska kyrkans församlingar, red. Stig Linde, 2007
- När nöden är störst, en introduktion i diakoni ur finländsk synvinkel, red. Pia Kummel- Myrskog, Birgitta Sarelin, Sixten Ekstrand, 2008
- SOU 1997:76, Invandrare i vård och omsorg, – en fråga om bemötande av äldre.

Kyselylomake koskien suomenkielistä diakoniaprojektia Frågeformulär gällande finska äldrediakoniprojektet

Vastaukset nimettömänä

1. Onko sinulla henkilökohtaista tarvetta suomenkieliseen diakoniatoimintaan esim. kotikäynnit tai sielunhoitokeskustelut tai ryhmätoiminta.

Kyllä Ei

2. Tunnetko jonkun suomalaisen joka tarvitsisi suomenkielisiä palveluita.

Kyllä Ei

3. Voisitko itse olla vapaaehtoisena ystävänpalvelussa seurakunnassa.

Kyllä Ei

4. Aiotko äänestää Kirkollisvaaleissa 2009.09.20

Kyllä Ei

5. Oletko aktiivisesti mukana seurakuntatoiminnassa esim: jumalanpalvelus tai ryhmätoiminta.

Kyllä Ei

6. Haluatko lisätä tai kertoa jotakin muuta?

.....
.....
.....
.....

Kiitos osallistumisesta

Svenska kyrkan
GÖTEBORGS STIFT